

**WYBRANE ASPEKTY Z
ZAKRESU PRAWA
AUTORSKIEGO Z
UWZGLĘDNIENIEM
OCHRONY UTWORU
NAUKOWEGO**

Skąd się wzięło prawo autorskie?

Historia polskiego prawa autorskiego rozpoczęła się po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

1926 – pierwsza ustawa wprowadzająca ochronę cywilną i karną praw osobistych i majątkowych twórców

1935 – nowelizacja ustawy z 1926 r.

1952 – nowa ustawa, uwzględniająca zmiany ustrojowe, jakie nastąpiły po drugiej wojnie światowej

1994 – uchwalenie nowej ustawy prawa autorskiego

Obecna podstawa prawna

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 23 lutego 1994 r., (Dz. U. nr 24, poz. 83, z 23.02.1994 r. z późn. popr.)

Kogo i co chroni prawo autorskie?

- Prawo autorskie ma za zadanie chronić i zabezpieczać interesy majątkowe i niemajątkowe **twórców**
- Przedmiotem prawa autorskiego są **utwory**

UTWÓR – CO TO TAKIEGO?

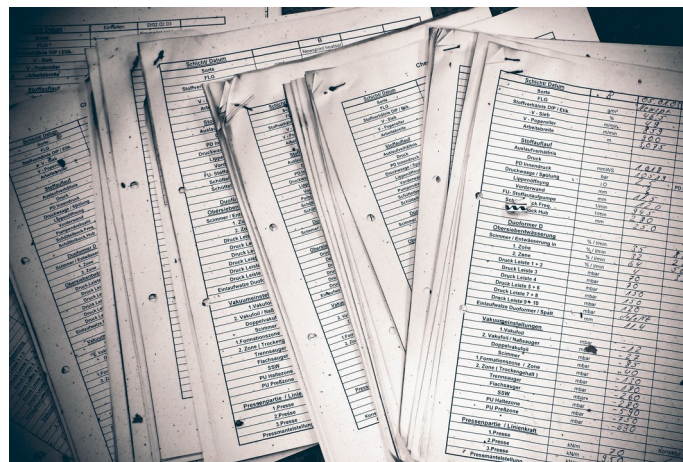

Utwór: „to każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.” [Art 1.]

Utwór zatem to **niematerialne dobro** i **rezultat działalności człowieka**.
Musi odznaczać się **twórczością** i **indywidualnym charakterem**.
Musi zostać **ustalony**.

Prawo autorskie nie chroni idei, pomysłów!

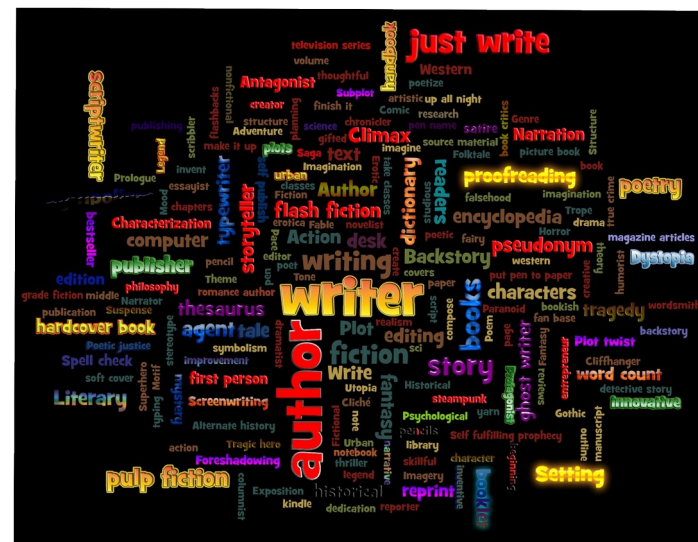

Co nie jest utworem?

- akty normatywne lub ich urzędowe projekty
- urzędowe dokumenty
- materiały, znaki i symbole
- opublikowane opisy patentowe lub ochronne
- proste informacje prasowe [Art. 4]

Praca twórcza obejmuje działania:

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe kartograficzne oraz programy komputerowe)
- plastyczne
- fotograficzne
- lutnicze
- wzornictwa przemysłowego
- architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne
- muzyczne i słowno-muzyczne sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne
- audiowizualne (w tym filmowe)

Rodzaje utworów

utwór pierwotny

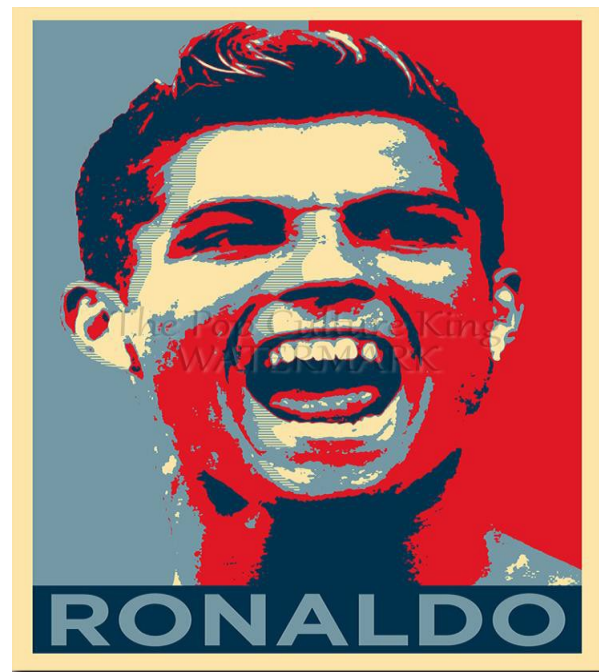
utwór zależny

- 1. Utwór pierwotny** to utwór, do którego nie przejęto twórczych elementów z innego utworu.
- 2. Utwór zależny** ma w sobie jakiś twórczy wkład nowego autora, ale wykorzystane są również elementy utworu pierwotnego (np. opracowanie). Podlega ochronie niezależnie od utworów pierwotnych.

Zdjęcia pochodzą z prezentacji: Natalia Mileszyk / Centrum Cyfrowe CC BY
(<https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/legalcode>)

Utwór inspirowany jest utworem samodzielnym, posiadającym oryginalne elementy twórcze, czerpiącym jedynie inspirację z innego utworu i wykorzystującym jego wybrane wątki.

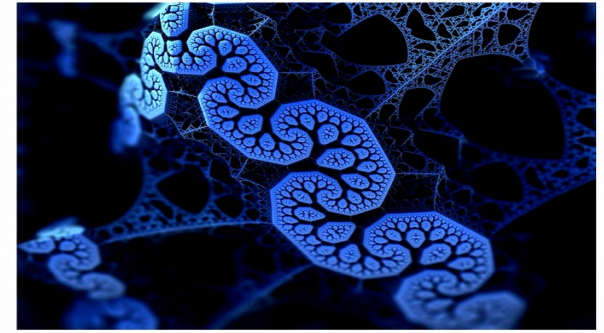

Należy pamiętać:

Utwór inspirowany jest dziełem samoistnym, posiadającym pełnię praw autorskich. Autor ma prawo nim swobodnie rozporządzać, pod warunkiem, że nie zaczerpnął elementów twórczych z innego utworu.

Zdjęcie pochodzi z prezentacji: Natalia Mileszyk /Centrum Cyfrowe CC B
(<https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/legalcode>)

<http://www.ebay.co.uk/itm/CRISTIANO-RONALDO-ART-PHOTO-PRINT-OBAMA-HOPE-POSTER-GIFT-CHRISTIANO-SOCCER-/321526564288>

Utwór naukowy to rezultaty działalności naukowo-badawczej, które w wyniku procesu poznawczego umożliwiają: przedstawienie wycinka istniejącej rzeczywistości, ustalenie skutków jakiś zjawisk, obiektywne opisanie istniejącej rzeczywistości.

- podmiotem prawa autorskiego do utworu naukowego jest pierwotnie naukowiec
- prawo to, jak do każdego innego utworu, gaśnie po 70 latach od śmierci autora i obejmuje autorskie prawa osobiste i majątkowe

Należy pamiętać:

Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

Pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego

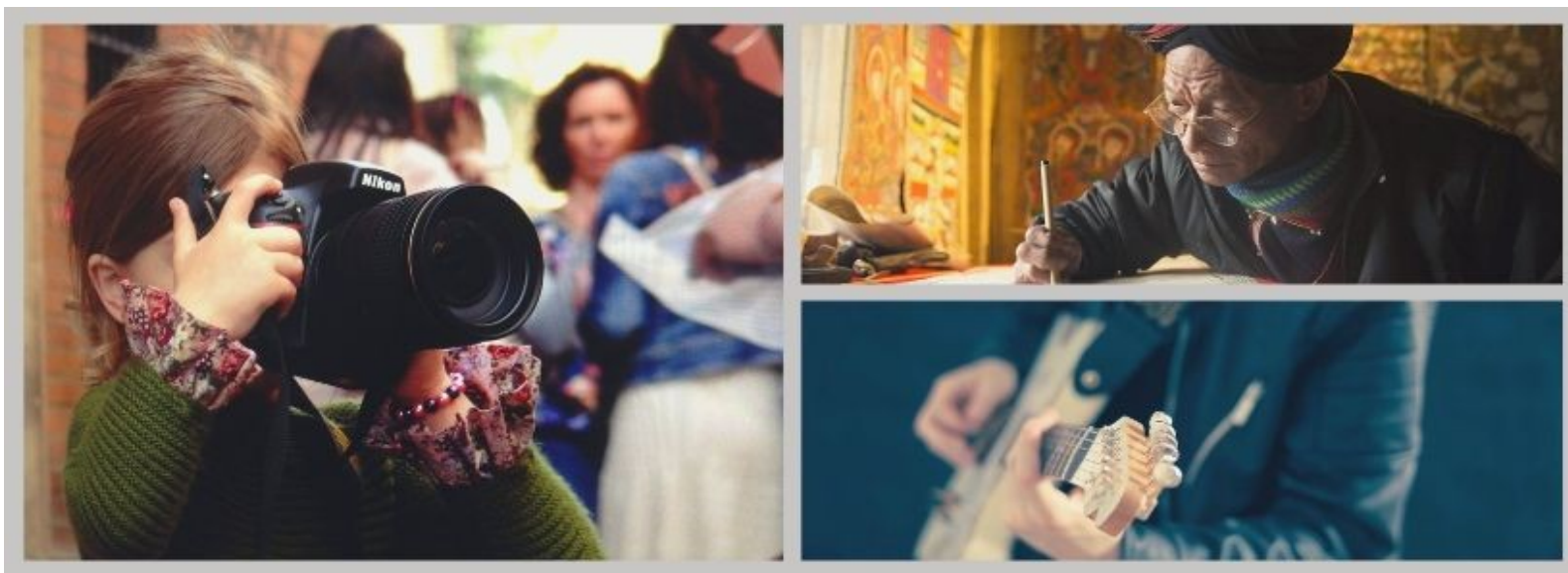
Jeżeli autor, będący pracownikiem instytucji naukowej, stworzy utwór w ramach umowy o pracę, a w umowie o pracę nie postanowiono inaczej, instytucji naukowej przysługuje **pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika**, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. [Art. 14.1]

Aby skutecznie zrealizować swoje prawo pierwszeństwa do utworu naukowego stworzonego przez pracownika, instytucja naukowa musi spełniać warunki wskazane w ustawie:

- w ciągu **sześciu miesięcy** od dostarczenia utworu musi zawrzeć z twórcą umowę o wydanie utworu
- w okresie **dwóch lat** od daty przyjęcia utworu musi go opublikować.

Podmiot prawa autorskiego

Twórcą chronionego przez prawo autorskie utworu może być osoba fizyczna bądź kilka osób. Bez znaczenia dla ochrony prawnej pozostaje: wykształcenie, wiek, czy poczytalność twórcy (twórców).

Co przysługuje twórcy?

Ustawa przyznaje twórcy dzieła, jako podmiotowi pierwotnie uprawnionemu, osobiste prawa autorskie i majątkowe prawa autorskie.

Prawo do **autorstwa** oraz prawo do **decydowania o jego oznaczeniu**

Należy pamiętać, że twórca ma prawo:

- do autorstwa (utwór zawsze będzie podpisany jego nazwiskiem lub pseudonimem, lub udostępniony anonimowo, jeżeli twórca wykaże taką wolę)
- do podjęcia decyzji o pierwszym udostępnieniu utworu
- do integralności swoich utworów (nawet jeśli prawa majątkowe zostały przekazane komuś innemu lub wygasły)

Na czym polega ochrona autorskich praw osobistych (art. 78 ustawy o prawie autorskim)?

Twórca może:

- ustnie lub (lepiej) pisemnie wezwać osobę, która dokonała naruszenia, aby zaniechała tego działania
- żądać, aby osoba naruszająca jego prawa złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie
- może wystąpić do sądu, jeżeli naruszenie było zawinione, a sąd może przyznać pokrzywdzonemu twórcy odpowiednią sumę pieniężną jako zadośćuczynienie za doznaną krzywdę

Jeżeli twórca nie wyraził innej woli, o ochronę jego praw może też wystąpić **stowarzyszenie twórców** właściwe ze względu na rodzaj twórczości lub **organizacja zbiorowego zarządzania** prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi (np. ZAIKS), która zarządzała prawami autorskimi zmarłego twórcy.

O autorskich prawach majątkowych i ich przeniesieniu

Autorskie prawa majątkowe dotyczą dysponowania utworem i zarabiania na jego rozpowszechnianiu, dają prawo kontroli nad korzystaniem z utworu i są ograniczone w czasie. Pozwalają na zarządzanie utworem na tzw. polach eksploatacji.

Autorskie prawa majątkowe mogą przejść na inne osoby w drodze dziedziczenia lub na podstawie umowy, może też mieć miejsce sytuacja, kiedy przysługują one pracodawcy.

Przejście autorskich praw majątkowych, to jest przekazanie innej osobie prawa do używania (korzystania z) utworu oraz „zarabianie na utworze” może odbyć się na podstawie:

- umowy o przeniesienie autorskich praw majątkowych
- umowy o korzystanie z utworu (licencja)

Należy pamiętać:

Umowy te dotyczą tylko tych **pól eksploatacji**, które zostaną w nich wymienione, czyli np. jeśli umowa mówi tylko o tym, że książka zostanie udostępniona w Internecie na stronie wydawcy, to nie ma on już prawa jej wydrukować (ponieważ byłoby to zupełnie inne, nieprzewidziane w umowie, tzw. pole eksploatacji).

Umowa o przeniesienie praw i licencje

Umowy dzielą się na te o **przeniesienie autorskich praw majątkowych** oraz na **umowy licencyjne**.

Różnica między umową przeniesienia majątkowych praw autorskich a licencją polega na tym, że w przypadku przeniesienia praw majątkowych nie przysługują już one twórcy po zawarciu umowy, a jedynym uprawnionym do korzystania z utworu i pobierania wynagrodzenia jest nabywca tych praw.

W przypadku licencji prawa nadal pozostają przy twórcy, zaś licencjobiorca może z utworu korzystać w określonym w licencji zakresie, czyli tylko w takiej formie, jaka zostanie określona w umowie. Licencja może być wyłączna lub niewyłączna.

Należy pamiętać: Umowy (z wyjątkiem licencji niewyłącznej) muszą być zawarte w formie pisemnej.

Pole eksploatacji jest to sposób wykorzystania utworu. Twórcy przysługuje wyłączone prawo do wskazania sposobu korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich znanych polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Odrębne pola eksploatacji stanowią w szczególności:

- w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu – wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową;
- w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono – wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy;
- w zakresie rozpowszechniania utworu w sposób inny niż określony w pkt. 2 – publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym. [Art. 50]

Czas trwania autorskich praw majątkowych

Prawa majątkowe nie trwają bezterminowo i wygasają po określonym czasie. Umożliwia to nam czerpanie ze spuścizny historycznej bez opłat. Czas trwania autorskich praw majątkowych liczy się w latach pełnych następujących po roku, w którym nastąpiło zdarzenie, od którego zaczyna się bieg terminów określonych niżej.

Autorskie prawa majątkowe obowiązują:

Domena publiczna

Po wygaśnięciu praw majątkowych utwory przestają być chronione i przechodzą do domeny publicznej. Mogą być zatem wykorzystywane zarówno do celów komercyjnych, jak i niekomercyjnych, pod warunkiem poszanowania praw osobistych twórców.

Domena publiczna (ang. public domain, DP, PD) - to ogół utworów, co do których autorskie prawa majątkowe nie obowiązują. **W prawie polskim nie istnieje ustawowa definicja domeny publicznej**, ale przyjmuje się, że do domeny publicznej zalicza się:

- utwory, które nie są z mocy ustawy chronione prawem autorskim
- utwory, do których prawa autorskie wygasły
- utwory, które powstały, zanim prawo autorskie zaczęło funkcjonować
- utwory, które nie noszą charakteru twórczego i indywidualnego, a zatem nie mają ochrony prawnoautorskiej.

Należy pamiętać: zawsze można przekazać utwór do domeny publicznej.
www.kul.pl

Dozwolony użytek – co to znaczy?

Prawo autorskie co do zasady ma równoważyć różne interesy. Temu służy **dozwolony użytek**.

Dozwolony użytek utworu, zwany inaczej „licencją ustawową”, oznacza, że można **nieodpłatnie korzystać z utworów**, w przypadku gdy normalnie twórcy należałoby się wynagrodzenie i konieczna byłaby zgoda autora.

Wyróżnia się:

- dozwolony użytek osobisty
- dozwolony użytek publiczny

Użytek osobisty – co mogę?

Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.

Przykład: kopiowanie kupionej płyty CD, aby posiadać osobny egzemplarz „do samochodu”, jest legalne (jakkolwiek część prawników uważa, że dodany w 2004 r. zapis „pojedyncze egzemplarze utworów”, oznacza absolutny zakaz kopiowania pojedynczego, nabytego legalnie egzemplarza utworu). Tak samo legalne jest ściągnięcie fotografii zamieszczonej w Internecie i wykonanie z niej tzw. tapety komputerowej lub wydrukowanie w postaci obrazka na ścianę.

Dozwolony użytek publiczny dotyczy np. instytucji kultury albo instytucji, które realizują cele oświatowe, naukowe, informacyjne; są to m.in.: biblioteki, archiwa, instytucje naukowe i oświatowe.

Instytucje te mogą:

- udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych
- sporządzać lub zlecać sporządzanie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów
- udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek

Jak korzystać z dozwolonego użytku?

Należy pamiętać: Można korzystać z utworów w granicach dozwolonego użytku, **ale** mamy zawsze obowiązek podać **imię i nazwisko twórcy i źródło cytatu**.

Zasada ta dotyczy także Internetu.

Utworzyć

CREATE

W celach informacyjnych wolno w sprawozdaniach o aktualnych wydarzeniach przytaczać utwory udostępniane podczas tych wydarzeń, jednakże w granicach uzasadnionych celem informacji.

użytkowników w granicach

Jak cytować zgodnie z prawem?

Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, utwory fotograficzne lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym celami cytatu, takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości.

- Cytować można „w utworach stanowiących samoistną całość”, to znaczy – w utworze stanowiącym przedmiot prawa autorskiego
- Cytować można w celu: dydaktycznym, naukowym, w związku z analizą krytyczną lub „prawem gatunku twórczości”

Odpowiedzialność cywilna i karna

Naruszenie praw autorskich powoduje powstanie roszczeń po stronie osoby uprawnionej – twórcy albo osoby, która nabyła prawa na podstawie umowy (np. umowy licencyjnej wyłącznej) albo prawa te odziedziczyła.

Twórca może żądać od osoby, która naruszyła jego autorskie prawa majątkowe, zaniechania naruszenia, wydania uzyskanych korzyści albo zapłacenia w podwójnej wysokości stosownego wynagrodzenia z chwili jego dochodzenia (art. 79 ustawy o prawie autorskim). Twórca może również żądać naprawienia wyrządzonej szkody, jeżeli działanie naruszającego było zawinione. Na przykład przywłaszczenie autorstwa albo wprowadzenie w błąd co do autorstwa całości lub części cudzego utworu podlega sankcji karnej.

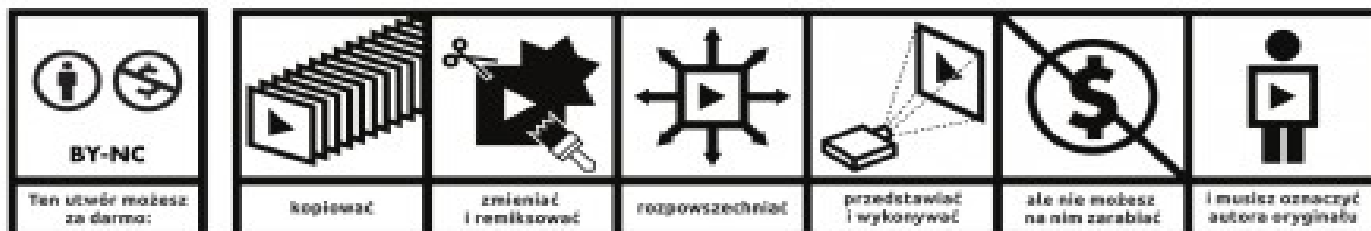
Opracowanie: Mirella Nawracała-Urban
e-mail: mirban@kul.pl

Dział Repozytorium i Pozycjonowania
Wydawnictw

ul. Chopina 27, 20-023 Lublin

Telefon: (81) 445 31 89

e-mail: repozytorium@kul.pl

Uznanie autorstwa-Użytki niekomercyjne 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawienie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie obejmuje jednak utworów zależnych (mogą zostać objęte inną licencją). <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>

Dział Repozytorium i Pozycjonowania Wydawnictw

Więcej informacji o dziale i jego działaniach na stronie:

<http://www.kul.pl/aktualnosci,18619.html>

Pytania mogą Państwo zadać:

- osobiście w siedzibie działu: ul Chopina 27, pok. 303A
- telefonicznie: (81) 445 31 89
- lub e-mailowo: repozytorium@kul.pl

Oferta szkoleń z zakresu:

- prawa autorskiego
- otwartego dostępu
- pozycjonowania publikacji naukowych
- korzystania z zasobów elektronicznych, w tym szczególnie w zakresie obsługi platformy Repozytorium Instytucjonalnego (ReKUL) oraz Platformy Czasopism KUL (CzaskUL)
-